

AB'NİN GELECEĞİ: BREXIT SONRASI AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİNİN YÜKSELİŞİ VE MUHTEMEL ETKİLERİ

Şeyda Güdek Gölçek¹¹⁷, Ali Gökhan Gölçek¹¹⁸

Özet

Avrupa Birliği bütünleşmesini, kurumlarını ve fikirlerini eleştirmek veya tamamen bunlara taraf olmamak anlamlarında olan Avrupa şüpheciliği (Eurosceptism), özünde kuruluşundan itibaren devam eden süreçte AB'yi etkilemiştir. Üye ve aday ülkelerin pek çoğunda varlık gösteren Avrupa şüpheciliği, konjonktürel şartların da etkisi ile zaman zaman, özellikle de kriz dönemlerinde, yoğunlaşarak dalgalı bir seyir izlemiştir. Ağırlıklı olarak Birleşik Krallık'ın birliğe karşı tutumu ile anılan bu kavram, yine son zamanlarda Birleşik Krallık nedeniyle sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası ajandanın son zamanlarda gündem maddelerinden birini oluşturan Brexit kararı, bu şüpheciliği üye ve üye olmayan ülkelere doğru genişleterek, AB açısından yeni tehdit alanları ortaya çıkarmıştır. Brexit bazında yaşanan hareketlilik birliğin geleceğine ve AB ile ekonomik ve siyasi ilişkileri olan diğer aktörlere etki etmektedir. Bu bağlamda AB'nin güvenilirliğinin azalmasında ve birlik alanının riskli bir yapı haline gelmesinde etkili olan unsurlardan birini Avrupa şüpheciliği teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: AB, Brexit, Avrupa Şüpheciliği.

Abstract

Eurosceptism, which means that criticizing the European Union (EU) integration, its institutions and ideas, or not being a party to them completely, in essence has influenced the EU in its ongoing process since its establishment. Eurosceptism, which has a large majority in the member and candidate countries, has been fluctuating with the influence of conjuncture conditions from time to time, especially during crisis periods. This concept, mainly referred to attitude of United Kingdom towards the EU, have been used frequently in recent times because of United Kingdom. Brexit's decision, which has recently become one of the agenda items of the international agenda, expands this skepticism towards member and non-member countries, revealing New threats fort he EU. Brexit-based mobility has affects future of the union and other actors that have economic and political relations with EU. In this context, Eurosceptism constitutes one of the factors that are affective in reducing the credibility of the EU and becoming a risky structure of the union field.

Key Words: EU, Brexit, Eurosceptism.

Giriş

Avrupa şüpheciliği, Birleşik Krallık siyasetinin aşına olduğu bir kavramdır. Nitekim kavram olarak ilk olarak 1985 yılında Britanya gazetesi Times'da, Başbakan Margaret Thatcher'ın birliğe karşı olumsuz tutumu nedeniyle yer etmiştir (Information Guide Euroscepticism, 2015: 2). Thatcher'in 1988 tarihli konuşmasında ise Britanya'nın Avrupa üst kimliğini taşımak konusundaki çekincelerini dile getirmesi ile açık hale gelmiştir (Foster, 2002: 76). Egemenliğin, Avrupa kurumlarına devri konusunda en dışeleri olan Thatcher, bütünleşme

¹¹⁷ Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, SBUI, seydagudek@gmail.com

¹¹⁸ Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, aligokhangolcek@gmail.com

hareketinin devletlerin egemenliğini zedelemeyecek şekilde ilerlemesini desteklemektedir (Alexandre-Collier, 2015: 3-4).

Çalışmanın ilk bölümünde Avrupa şüpheciliğinin gelişiminden bahsedilecektir. Daha sonra son yıllarda çokça konuşulan Brexit süreci değerlendirilerek, Avrupa şüpheciliği bağlamında Avrupa Birliği'ne yönelik sosyoekonomik tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

1. Avrupa Şüpheciliğinin Gelişimi

Thatcher özelinde ilk kez kavramsal olarak gün yüzüne çıkan bu tutum, bundan sonra bütünleşme süreci içerisinde, Britanya'nın genel eğilimi olarak süregelmiştir. Öyle ki, AB'nin sunduğu *opt-out* (dışarda kalmayı tercih etme) mekanizması sayesinde Britanya, 1985'de imzalanan, Avrupa ülkeleri arasında serbest dolaşımı içeren Şengen Anlaşması'nın ve 1995'de ortak para birimi Avro'nun resmi olarak kabulünün ardından, oluşturulan Avro bölgesinin dışında kalmıştır. Üstelik Birleşik Krallık, Avrupa güvenliği ve savunmasında, AB'nin otonomisini kazanmasını ve dolayısıyla bu konuda entegrasyonu destekleyen (ve daha çok Almanya ve Fransa tarafından savunulan) Avrupacı kanadın karşısında, Atlantikçi kanadın en önde gelen ismi olarak konuşlanmıştır. Bu nedenle Britanya, birliğin misafir üyesi olduğu yönünde eleştirilmiş ve sıklıkla Avrupa şüpheciliği ile birlikte anılır hale gelmiştir.

Britanya bazında, konjonktürel şartlar ve birliğin iç dinamikleri nedeniyle dalgalı bir seyrinde azalıp artan fakat süreklilik arz eden Avrupa şüpheciliği, Britanya'nın ajandasında daha fazla yer etmeye başlamıştır. 2008 küresel mali kriz, avro krizi ve özellikle Suriye krizi sonrası Ortadoğu bölgesinden gelen mülteci akınlarıyla birlikte AB'nin genelinde yükselen şüphecilik, (Birleşik Krallık Bağımsızlık partisi gibi) iç siyasi aktörlerin etkisi ile yoğunlaşmış, nihayetinde Brexit kararı ile somutlaşmıştır (Serricchio ve Tsakatika, 2013). "Britain" ve "exit" kelimelerinin birleşiminden oluşan ve Britanya'nın AB'den ayrılmasını içeren "Brexit" kararı, 23 Haziran 2016'da Birleşik Krallık'ta yapılan referandum sonucunun %52 gibi bir oranda AB'den ayrılma yönünde çıkmasıyla kesinleşmiştir. Böylece, birden fazla üyelik başvurusu yaparak ve uzun uğraşlar sonunda 1973'te Avrupa Ekonomi Topluluğu'na üye olan Britanya, 2016'da birlikten ayrılan ilk üye olmuştur.

2. Brexit Süreci

Britanya'da, Avrupa şüpheciliğinin, uzun bir geçmişi olmasına rağmen Brexit kararı için aynı şekilde uzun bir süreç söz konusu olmamıştır. Öyle ki, ayrılık için planlamalar ve nasıl gerçekleşeceğine dair düzenlemeler yapılmamıştır. Aksine Brexit kararı, AB entegrasyonunu uzun zamandır eleştiren şüpheci aktörlerin, arkalarına halkın daha geniş bir kitlesini almasıyla mümkün olmuştur. Halkın ayrılık yönündeki kanalizasyonunu sağlayan motivasyon ise 2008 küresel mali kriz, avro krizi ve özellikle Suriye krizi sonrası Ortadoğu bölgesinden gelen mülteci akınlının yarattığı huzursuzluktan kaynaklanmaktadır.

Benzer bir rahatsızlık ülkenin siyasal zeminine de sirayet etmiş ve siyasi yelpazenin hem sağında hem de solunda bulunan partilerde AB şüpheciliği yükselmiştir. Bu akımın doğal bir sonucu olarak, özellikle Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (*UK Independence Party*)'den tarafından popülist bir söylem haline getirilen, AB eleştiri ve şikayetlerini karşılamak amacıyla Muhafazakâr Parti (*Conservative Party*) lideri David Cameron, 2015 Genel Seçimleri'ni kazanması durumunda, AB üyeliğini referanduma götüreceğini ifade etmiştir (Norris ve Inglehart, 2016: 6). Bununla birlikte üyeliğin koşullarını, Britanya lehine

değiştirmek için AB'nin gerekli mercileri ile yeniden müzakere edeceğini de açıklamıştır. Nitekim Britanya'nın üyelik koşullarını iyileştirmek için Cameron'un referandum kartı iyi işlemiş ve Britanya müzakereler sonucunda bazı ayrıcalıklar elde etmiştir.

Ancak Cameron'un elde ettiği ayrıcalıklar, AB şüphelerini tatmin etmenin uzağında kalmış ve Britanya Bağımsızlık Partisi'nin öncülük ettiği, Muhafazkar Parti, İşçi Partisi ve Kuzey İrlanda Demokratik Birlikçi Parti gibi farklı siyasi cephelerinden destek bulan, AB'den ayrılma kampanyası başlatılmıştır (Kalav, 2017: 72-78). Britanya'nın küresel düzlemdeki potansiyelini pasifize ettiği, işçi göçlerinin ortaya çıkardığı sorunlar, göçmenler ve AB bütçesinin Britanya'ya maliyeti gibi unsurlar üzerinde yoğunlaşan kampanya etkili olmuş ve nihayetinde 23 Haziran 2016'da referandum yapılmıştır.

Birleşik Krallık genelinde %71,8 oranında oy kullanılan referandumdan, %51,89 üyelikten ayrılma ve %48,11 oranında AB'de kalma yönünde sonuç çıkmıştır. Böylece referandum, Britanya'nın AB'den ayrılma kararını neticelendirmiştir. Büyük ölçüde duygusal hareket edilen referandum sonrasında, 4 milyonun üzerindeki kişi referandumu tekrarlamak için dilekçe imzalamışsa da referandum yenilenmemiştir.

Bundan sonra ise gündemi bu ayrılığın ve ayrılığın tamamlanması halinde Britanya ve AB ilişkisinin geleceğinin nasıl olacağı tartışmaları doldurmuştur. Zira Lizbon Anlaşması'nın üyelikten ayrılmaya ilişkin usullerini düzenleyen 50. maddesi ilk kez kullanılmaktadır. Bu şartlar altında ayrılığın koşulları için müzakereler başlamıştır ve resmi ayrılığın 2019 ya da 2020 yılında olacağı fakat ayrılık sürecinin tamamlanmasının 2025'e kadara sürebileceği öngörülmektedir (Global Counsel, 2015: 7).

3. Referandum Sonrası Artan Avrupa Şüpheliği

Brexit, konjonktürel şartların da etkisi ile yükselen Avrupa şüpheliğinin bir dışa vurumunu yansıtmaktadır. Bu açıdan Avrupa şüpheliği, Brexit kararının nedenini teşkil etmektedir. Fakat aynı zamanda Brexit Avrupa şüpheliğinin diğer üye ülkelerin iç politik aktörleri nezdinde güçlenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla hem bir neden hem de bir sonuç olarak Brexit, Avrupa şüpheliği ile karşılıklı olarak birbirini besleyen iki unsur haline gelmiştir.

Brexit, AB'nin diğer üye ülkelerinde hali hazırda artmakta olan AB şüpheliğinin referansı haline gelmiş ve ayrılık talepleri artmıştır. Avrupa şüpheliğinin önemli aktörleri arasındaki bu ilgi, örneğin Fransa'da Ulusal Cephe (*Front National*) partisinde de görülmektedir. Fransa'nın önemli partileri arasında yer alan Ulusal Cephe, Fransa'nın, birlikten ayrılığını teşvik etmektedir. Partinin başkanlığını üstlenen Marine Le Pen, AB'nin tüm kurumsal yapısına ve işleyişini karşı bir tutum benimseyerek, Brexit referandumuna benzer şekilde Frexit referandumunu yapılmasını istemektedir. Bu doğrultuda Marine Le Pen 2017'de Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanırsa, Fransa'nın AB üyeliğine ilişkin bir referandum düzenleyeceğini belirtmiş, ancak seçimlerden başarı ile çıkamamıştır. (Akses, vd., 2016: 23).

Benzer bir örneği Hollanda'da bulunan Özgürlük Partisi (*Partij voor de Vrijheid*) oluşturmaktadır. Birliğe karşı olumsuz bakış açısına sahip olan parti, Hollanda'nın AB üyeliğini devam ettirmesini istememektedir (Young European Leadership, 2015: 8). Üyelikten ayrılma yönündeki iradesi, Birleşik Krallık'ta yapılan ayrılık referandumuna benzer bir referandumu talep etmesinden açıkça görülmektedir.

Birlik açısından daha kritik bir aktör, sıklıkla AB'nin lokomotif olarak anılan Almanya'dan gelmektedir. Almanya İçin Alternatif (*Alternative für Deutschland*) adı altında kurulan parti

çok radikal olmasa da Avrupa şüphesi bir tutum içerisindedir (Grimm, 2015: 265-266). Doğrudan Almanya'nın AB'den ayrılmasını savunmasa da Avro bölgesinden Almanya'nın çıkması desteklemekte ve göçmenler konusunda birliğe imtina ile yaklaşmaktadır. Yine Almanya'da bulunan Cumhuriyetçiler (*Die Republikaner*) partisi de Avrupa şüphesi bir diğer aktördür (Taggart ve Szczerbiak, 2002: 9-11).

Anılan partiler gibi, İsveç'teki Sol Parti (*Vänsterpartiet*) ve Yeşiller Partisi (*Miljöpartiet de gröna*), İtalya'da İtalya'nın Kardeşleri (*Fratelli d'Italia*), Avusturya'da Özgürlük Partisi (*Freiheitliche Partei Österreichs*) gibi üye ülkelerin siyasal alanlarında etkili olan şüpheli partilerin Brexit örneğini kullanmaları muhtemeldir (Taggart ve Szczerbiak, 2002: 9-11). Nihai haliyle Brexit kararı, AB şüphesi aktörlerin ellerini güçlendirmiş ve örnek teşkil etmiştir. Elbette ki, Avrupa şüphesiliğinin bu yükselişi, AB açısından bir takım olumsuz senaryoları gündeme getirmektedir.

Sonuç

Brexit sonrası Avrupa şüphesiliğinin sonuçlarından daha ziyade, süreç halen devam ettiği için olası sonuçların değerlendirmeye çalışmak daha doğru olacaktır.

1. Güçlü bir üyesinin ayrılma talebinin, doğal olarak AB'ye birtakım maliyetleri olmaktadır. Birleşik Krallık'ın ayrılığı, Almanya'dan sonra birliğin bütçesine en fazla katkı yapması nedeniyle, ekonomik ve doğudan ve güneyden gelen tehditlerde NATO ve ABD'ye daha bağımlı hale geleceğinden, siyasal olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa şüphesiliğini taşıyan aktörlerin yoğunlukta olduğu diğer aday ülkelere emsal teşkil etmesi de birlik açısından diğer negatif yönüdür.

2. Birleşik Krallık'ın ayrılığının nasıl gerçekleşeceği ve sonrasındaki durumun yarattığı belirsizliğin finansal alanı olumsuz etkilemesine ek olarak, arttırdığı Avrupa şüphesiliği de ekonomik anlamda bir güvensizlik yaratmaktadır (OECD, 2016). Diğer üye ülkelerden birlikten ayrılma yönündeki artan talep, birliğin geleceğini riske etmektedir. Bu durumun daha uzun vadede AB'nin yatırım güvenilirliğini ve potansiyelini olumsuzlaması ve dolayısıyla ekonomik hacminin daralması sonucunu ortaya çıkarması olasıdır.

3. Bununla birlikte, AB'nin ekonomik getirileri, özellikle ekonomik anlamda gelişmiş sayılamayan üye ve aday ülkeler için önemli olmaktadır. Fakat Birleşik Krallık'ın bütçeye kattığı payın, üye ülkeler üzerine ek maliyet çıkaracak olması ve belirsizliğin piyasaları etkilemesinin olumsuz sonuçları, AB'nin bu ülkeler açısından cazibesini kaybetmesine ve belki de Avrupa şüphesiliğinin bu ülkelerde gelişmesine neden olabilecektir.

4. Ekonomik alanın yanı sıra, önemli bir üyesinin ayrılması ve bazılarında da ayrılık taleplerinin artması, uluslararası alanda AB'nin prestijini zedelemektedir. Bu durum adaylık statüsünde bulunan ülkeler açısından düşünüldüğünde, bu ülkelerin müzakere sürecine başlaması ve başlamış olanların süreci tamamlaması için gerekli olan ilerleme çalışmalarına ket vurmaktadır. Birliğin Brexit sonrasında geleceğinin nasıl şekilleneceğinin belirsiz olması ve Avrupa şüphesiliğinin yükselişi, bu ülkelerin halklarının nezdinde üyelik konusunda isteksizliği neden olabilecektir. Dolayısıyla bu ülkelerin üyelik konusundaki motivasyonlarının düşmesi ihtimali ortaya çıkmaktadır.

5. Birleşik Krallık'ın ayrılık sürecinin tamamlanmasının ardından, birliğin yeniden yapılanmak için harcayacağı enerji ve zaman, hayata geçirmeyi planladığı politikaların ve düzenlemelerin ertelenmesine neden olabilecektir. Bu ertelemenin aday ülkelerle ilişkilerine yansıtacağı kadar, örneğin komşuluk politikası çerçevesinde geliştirdiği ilişkiler gibi, birlikle

bütünleşme ilişkisi içerisinde olmayan devletler için de geçerlidir. AB için gecikme olan bu zaman, şüpheli aktörlerin etki kapasitesini geliştirmesi için bir fırsat haline gelebilecektir.

6. Avrupa şüpheliğinin diğer bir olumsuz etkisini ise uluslararası ilişkiler alanında birliğin aktörlüğünün karşılaşacağı negatif algılaşmanın oluşturması muhtemeldir. AB, güçlü bir bölgesel örgüt olarak küresel alanda meydana gelen olayların gidişatına etki edebilmiştir. Üstelik entegrasyon sürecinin başarılı ilerlemesi nedeniyle ulus-devlete alternatif bir model olarak teorik çalışmalara konu olmuştur. Fakat şimdi önemli bir üyesinin ayrılışı, birliğin, Brexit krizden nasıl çıkacağına bağlı olarak, en azından kısa vadede, bu olumlu pozisyonunu tersine çevirebilecek bir olasılığı meydana getirmiştir.

7. Son olarak Avrupa şüpheliğinin varabileceği en uç nokta birliğin dağılması ihtimalidir. Birleşik Krallık'ın ayrılığı, diğer şüpheli aktörler için örnek teşkil etmiştir ve ayrılık süreci bir yol haritası çizmektedir. Üye ülkelerin iç politik alanlarındaki aktörler hali hazırda ayrılık taleplerini arttırmışlardır. Diğer üye ülkelerden de AB'den ayrılık kararlarının çıkmasının yaratacağı kriz, en sonunda AB'nin mevcudiyetini tehdit etmektedir. Tüm bu olumsuz gelişmelerin AB entegrasyon sürecinin tersine işlemesi ile sonuçlanabilecektir.

Kaynakça

- Akses, S., vd. (2016). *Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye. İktisadi Kalkınma Vakfı.*
[http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284\(1\).pdf](http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284(1).pdf)
- Alexandre-Collier, A. (2015). Eurocepticism under Margaret Thatcher and David Cameron: From theory to Practice, *Observatoire de la Societe Britannique*, 17.
- European Sources Online (2015). *Information Guide Eurocepticism*, Galler: Cardiff University Press, <https://orca.cf.ac.uk/77359/1/Eurocepticism.pdf>
- Foster, A. (2002). *Eurocepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties Since 1945*, Londra: Routledge.
- Global Counsel (2015). *Brexit: the impact on the UK and the EU*, https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel_Impact_of_Brexit.pdf
- Grimm, R. (2015). "The Rise of the German Euroceptic Party Alternative für Deutschland, Between Ordoliberal Critique and Popular Anxiety", *International Political Science Review*, 36(3).
- Kalav, A. (2017). "Demokrasi ve Popülizm Bağlamında Brexit Tartışmaları", içinde *BREXIT- Elveda Avrupa: İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, (Ed.Esen, E. & Şekeroğlu, D), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2016). *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*. Faculty Research Working Paper Series. <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=512022013088064072020107067016064022002044041012003011006098100102065005087085098099117039054020044048107090075091001019087123061011091079018120104095122093084125030038094115085003080084073070113126096005025102092028091100127064115125002106095013123&EXT=pdf>

- OECD. (2016). *The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision*.
<http://www.oecd.org/unitedkingdom/the-economic-consequences-of-brexit-a-taxing-decision.htm>
- Serricchio, F., Tsakatika, M. ve Quaglia, L. (2013). “Eurocepticism and the Global Financial Crisis”, içinde *Confronting Eurocepticism* (Ed. S. Usherwood vd.). JCMS Special Issue. <http://onlinelibrary.wiley.com/wo1/doi/10.1111/j.1468-5965.2012.02299.x/full>
- Taggart, P. & Szczerbiak, A. (2002). *The Party Policies of Eurocepticism in EU Member and Candidate State*. Brighton: Sussex European Institute.
<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-6.pdf&site=266>
- Young European Leadership. (2015). *Eurocepticism: Voices from Young European Leaders*,
<http://www.younglead.eu/wp-content/uploads/2015/07/YEL-Booklet-Eurocepticism.pdf>